

Проф. др Младен БАЈАГИЋ¹
Криминалистичко-полицијска академија, Београд

UDK -355.401 (481+494)
Примљено: 15.05.2015.

Обавештајно безбедносни системи Краљевине Норвешке и Швајцарске Конфедерације²

***Апстракт:** Обавештајно-безбедносни системи представљају један од кључних субјеката система националне безбедности свих савремених држава. Они су, тако рећи, прва линија одбране од глобалних изазова и претњи безбедности које обележавају XXI век. У сусрету са тим изазовима и претњама и Краљевина Норвешка и Швајцарска, у светским оквирима поштоване развијене демократске државе, настоје да сопствене обавештајно-безбедносне системе организационо устроје по свим модерним принципима. У овом раду се анализирају обавештајно-безбедносни системи ове две европске државе, с циљем да се препознају и критички размотре сви аспекти њиховог развоја, законом дефинисан делокруг рада, надлежности, овлашћења, као и облици контроле и надзора које је успоставила парламентарна, извршна и судска власт.*

***Кључне речи:** обавештајно-безбедносне установе, обавештајно-безбедносни систем, национална безбедност, Краљевина Норвешка, Швајцарска.*

Увод

Савремени изазови и претње безбедности на почетку XXI века неминовно захтевају од свих држава да константно сагледавају њихову природу и последице по националну безбедност, као и шири безбедносни контекст – међународну и глобалну безбедност. У сусрету са тим изазовима и претњама све модерне државе настоје да дефинишу стратешке приоритете у погледу свеобухватне превенције и репресије свих облика угрожавања своје националне безбедности. Стратегије националне безбедности данас садрже не само општи оквир

---

¹ E-mail: mladen.bajagic@kpa.edu.rs

² Рад је резултат истраживања на пројекту „Управљање полицијском организацијом у спречавању и сузбијању претњи безбедности у Републици Србији“, који финансира и реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду, циклус научних истраживања 2015-2019. година.

сагледавања изазова и претњи безбедности у датом геополитичком, геоекономском и безбедносном оквиру, већ и указују на кључне/основне субјекте система националне безбедности као полуку у супротстављању тим изазовима и претњама. У области превенције једну од најзначајнијих улога имају савремени обавештајно-безбедносни системи, односно њихови основни субјекти – обавештајне, контра-обавештајне службе и службе безбедности. Бити обавештен правовремено и свеобухватно о могућим претњама, спознати њихову природу и последице, један је од задатака савремених обавештајно-безбедносних установа у свим државама. На том трагу и две изузетно развијене државе са европског простора – Краљевина Норвешка и Швајцарска Конфедерација – настоје да, у проблемском и орга-низационом смислу, прате савремене трендове организације и реализације (контра) обавештајних активности и развију сопствене обавештајно-безбедносне системе на општеприхваћеним принципима и на основу сагледавања актуелних претњи по сопствену националну безбедност.

Обавештајно-безбедносни систем Краљевине Норвешке

Организација обавештајно-безбедносног система

Обавештајно-безбедносни систем Краљевине Норвешке чине руководећа тела извршне власти задужена за безбедност, четири обавештајно-безбедносне установе, као и надзорна и координациона тела и установе законодавне и других грана власти. На челу система је премијер, који руководи системом преко владе и њених тела задужених за питања безбедности и одбране. У ужем смислу, норвешки обавештајно-безбедносни систем чине четири обавештајне и безбедносне установе:

1. Норвешка обавештајна служба (*Etterretningstjenesten – NIS*);
2. Управа за националну безбедност (*Nasjonal sikkerhetsmyndighet – NSM*);
3. Норвешка безбедносна полицијска агенција (*Politiets sikkerhetstjeneste – PST*);
4. Безбедносно-одбрамбена агенција (*Forsvarets sikkerhetstjeneste Norwegian – FSA*) (<http://www.ennir.be/norway/norwegian-intelligence-and-security-landscape>, доступно 22. априла 2014.).

Контролу и надзор над обавештајно-безбедносним установама врши Парламентарни одбор за надзор обавештајних служби – *Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings-og sikkerhetstjeneste – EOS Committee* (Lov om kontroll med etterretnings-, overvåkings-og sikker-

hetstjeneste [EOS-loven], LOV-1995-02-03-7, Avd I 1995, Nr. 2, Norvège). ЕОС је основан 1996. године, као контролно и надзорно тело Парламента чији је задатак да надгледа рад обавештајно-безбедносних служби Норвешке у своје име и у име јавности, у циљу заштите националне безбедности. Одбор је независан од Парламента, али Парламенту доставља годишњи извештај о раду. ЕОС је одговоран за надзор рада Норвешке обавештајне службе – NIS, Управе за државну безбедност – NSM, Норвешке безбедносне агенције – PST, и Безбедносно-одбрамбене агенције – FSA (Sejersted, in: Born, Johnson, Leigh, 2005). Одбор спроводи редовну контролу рада служби у њиховим седиштима и у локалним јединицама. Главни циљ деловања ЕОС је заштита интереса и вредности грађана и владавине права, односно превенција незаконите примене овлашћења обавештајних установа којима се крше права и слободе грађана. Сврха контроле коју спроводи ЕОС је и поштовање владавине права од стране обавештајно-безбедносних установа. ЕОС нема надлежност да надзире спољне обавештајне операције, већ је фокусиран на њихово деловање на територији Норвешке (Ibid). ЕОС испитује и грађанске жалбе на рад обавештајно-безбедносних установа. Већина информација које ЕОС добија као надзорно тело у складу са *Законом о безбедности* су тајне и морају се чувати као поверљиве информације. Стога ЕОС има обавезу чувања тајности и поштовање ограничења у извештајима који се достављају Парламенту. ЕОС има седам чланова, које именује Парламент на препоруку његовог Председништва. Мандат чланова ЕОС траје пет година, са могућношћу реизбора. Чланови ЕОС морају да се придржавају правила која се тичу руковања тајним информацијама прописаних националним законима и НАТО стандардима. ЕОС је спољно парламентарно тело, јер се не састаје периодично (што је случај у многим другим државама), већ делује свакодневно, кроз реализацију радно-интензивних контролних процедура (Ibid).

Контрола рада обавештајно-безбедносних установа од стране извршне власти је сведена на класичну административну контролу коју спровode ресорни министри. У том смислу, обавештајне агенције (NIS, NSM и FSA) су подређене контроли и надзору министра одбране, а Безбедносно-полицијска агенција (PST) министру правде.

Норвешка обавештајна служба (Etterretningstjenesten – NIS)

Норвешка обавештајна служба (NIS) је спољна обавештајна агенција. По области истраживања NIS је војна обавештајна агенција, потчињена Министарству одбране и министру одбране, а њено седиште је у Ослу. NIS прикупља обавештајне информације и израђује завршна обавештајна документа о стању и приликама у другим државама, с циљем пружања помоћи у доношењу стратешких одлука о питањима која се тичу спољне, безбедносне и одбрамбене политике Норвешке. Мисија и делокруг рада NIS дефинисани су *Законом о обавештајној служби (Lov om Etterretningstjenesten)* из 1998. године и *Краљевском уредбом о обавештајној служби (Kongelig resolusjon med Instruks om Etterretningstjenesten)* од 31.08.2001. године (*Lov om etterretningstjenesten (etterretningstjenesteloven) av 20 mars 1998 nr. 11*, Publisert Avd I 1998, Nr. 5, 20. 3. 1998, Norvège). Ови законски акти и прописи дефинишу стратешку мисију NIS: прикупљање, обрада, анализа обавештајних информација, израда завршних обавештајних сазнања и њихово уступање носиоцима власти од интереса за Норвешку; процена претњи које долазе од других држава, страних организација или физичких лица; борба против међународног тероризма; ширења оружја за масовно уништење и транснационалних проблема животне средине, у циљу заштите националних интереса и националне безбедности, укључујући и формулацију норвешке спољне, одбрамбене и безбедносне политике. NIS је задужена и за: процену претњи и ризика и управљање кризама; дугорочно планирање и развој оружаних снага; повећање ефикасности обавештајних акција; пружање подршке војним савезима у којима учествује Норвешка; обавештајну сарадњу са службама других држава (Ibid).

NIS примењује све савремене обавештајне методе посебно технички метод и његове прикупљачке дисциплине – SIGINT, COMINT, ELINT, ACINT, FISINT, NUCINT, итд. (Бајагић, 2012). NIS руководи следећим техничким обавештајним станицама лоцираним северно од Арктичког круга: 1) Andøya (*Nordland county*) – за ACINT; 2) Fauske (*Nordland county*) – за FISINT, TELINT и ELINT; 3) Kirkenes (*Finnmark county*) – за ELINT и NUCINT; 4) Vardø (*Finnmark county*): Globus II radar (HAVE STARE) – за ELINT, и 5) Vadsø (*Finnmark county*) – за SIGINT/COMINT (Norwegian Intelligence Service, http://en.wikipedia.org/wiki/Norwegian_Intelligence_Service, доступно 7. априла 2014).

NIS примењује и остале обавештајне методе, посебно HUMINT метод и, у оквиру њега, агентурни метод. Јавности је познато постојање

и деловање посебног Одељења E-14 унутар NIS, које је реализовало тајне обавештајне операције у иностранству, укључујући БиХ, Косово, Македонију, Србију, Судан, Либан, Сирију, Ирак, Иран, Сомалију и Авганистан. NIS је на територији Норвешке овлашћена да врши надзор и прикупља тајним методима (агентурним методом и другим тајним мерама и радњама) информације о физичким или правним лицима од значаја за безбедност земље. Службом руководи директор, који је за свој и рад NIS непосредно одговоран министру одбране и премијеру. NIS је обавезна да непосредно сарађује са Министарством одбране у следећим областима: сарадња са страним службама и међународним организацијама; сопствена организација; спровођење специјалних обавештајних операција, укључујући и нека специфична питања која се тичу обавештајне подршке, и друга питања од посебног значаја за извршење мисије (*Kongelig resolusjon med Instruks om Etterretningstjenesten*, Kapittel 4. Foreleggelse og rapportering).

Управа за националну безбедност (Nasjonal sikkerhetsmyndighet – NSM)

Управа за националну безбедност (NSM) је норвешка цивилно-војна обавештајно-безбедносна агенција, основана 1. јануара 2003. године, са седиштем у Ослу, као наследник Службе војне безбедности (Forsvarets sikkerhetsstab – FO/S). NSM је потчињена министру одбране и министру правде (<http://www.ennir.be/norway/norwegian-intelligence-and-security-landscape>, доступно 7. априла 2014). Према *Закону о служби безбедности* из 1998. године, (*Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste – sikkerhetsloven*), NSM је агенција која има задатак да координира безбедносне заштитне мере и надгледа стање безбедности у областима које су предмет *Закона безбедности*. У складу са законом, NSM има одговорност у областима као што су: безбедоносна администрација, физичка заштита, безбедност докумената и особља, безбедност и надзор информационих технологија. NSM је одговорна за заштиту националне безбедности, безбедност информационих и комуникационих технологија (ICT), укључујући и CERT/NOгCERT системе, и идентификовање националних објеката од посебног интереса ради смањења њихове изложености унутрашњим и спољним претњама. У том циљу NSM израђује процене претњи на националном нивоу и са PST и NIS врши увид у потенцијалне претње свим виталним објектима, и планира адекватне противмере (http://en.wikipedia.org/wiki/Nasjonal_sikkerhetsmyndighet доступно 19. априла 2014). NSM сарађује и са Дирекцијом за цивилну заштиту и ва-

предне ситуације (ДСБ), ради спречавања губитка људских живота и пружања здравствене заштите, заштите животне средине, одржавања важних друштвених функција, и обезбеђења материјалних средстава у вези са несрећама, катастрофама, тероризмом и другим нежељеним догађајима у миру, кризама и рату (Ibid). У области безбедносне заштите NSM има обавезу да се супротстави свим претњама независности и безбедности нације, и другим виталним националним безбедносним интересима, пре свега претњама од шпијунаже, саботаже и тероризма.

NSM је потчињен Министарству одбране, али о цивилним питањима подноси извештаје министарствима правде и полиције (Ibid). Од марта 2007. године NSM има нову организациону структуру. На челу NSM су директор и његов заменик, руководни штаб представља централу NSM у којој се налазе управе/одељења по проблемско-линијском принципу (администрација и др.). У централи делују четири специјализована одељења за: 1) безбедносну културу, 2) безбедносне системе, 3) комуникациону безбедност и 4) Информатички тим (NOrCERT), и два одељења за подршку. Посебан значај има NOrCERT који представља норвешки национални Информатички тим за брзо реаговање. NOrCERT сарађује са свим гранама индустрије и владом, и има задатак да упозорава о тешким нападима, претњама и другима пропустима који се тичу рачунарских система виталних државних објеката и информација. NOrCERT има задатак да побољша способност замље за одбрану у случају напада на рачунарске системе. NOrCERT сарађује са партнерима широм света, посебно са информатичким тимовима за брзо реаговање других држава за борбу против високотехнолошког криминала. NOrCERT превентивно делује против свих облика нарушавања безбедности виталне државне инфраструктуре, упозорава на озбиљне нападе, претње и друге рањивости усмерене против информационо-технолошких технологија (NorCERT, <https://www.nsm.stat.no/Arbeidsomrader/Internetsikkerhet>, доступно 23. априла 2014).

Према закону и другим прописима, NSM има следеће задатке:

- истраживање кривичних дела усмерених против националне безбедности и националих интереса;
- заштита одбрамбених тајни;
- заштита одбрамбених изума (проналазака);
- заштита аранжмана о сертификацији информационо-технолошких система и производа (SERTIT);
- координација превентивног рада против информационо-технолошких упада на кључне инфраструктуре Норвешке (NOrCERT);

- развијање норвешке Стратегије одбране рачунарске мреже (CND);
- прикупљање и анализа информација од значаја за службе безбедности;
- пружање информација, савета и смерница у складу са дефинисаним областима рада;
- надзор и инспекција;
- надзор и безбедност информација и информационих система;
- развој мера безбедности (R&D);
- остваривање националне и међународне сарадње;
- техничко обезбеђење (Counter Measures – TSCM);
- производња и анализа CRYPTO материјала;
- вођење кадровског центра и регистра провере поверљивости објекта итд.

Норвешка безбедносна полицијска агенција (Politiets sikkerhetstjeneste – PST)

Норвешка безбедносна агенција полиције (PST) је државна полицијска агенција, основана 1937. године и подређена министарству правде и Министарству полиције. PST је, према закону, класична служба безбедности и контраобавештајна служба, задужена за унутрашњу безбедност, и у многим елементима подсећа на британску MI5. PST је настала трансформацијом Полицијске службе за надзор (*Politiets overvåkningstjeneste – POT*) која је била задужена за прикупљање обавештајних података у земљи, контрашпијунажу и противтероризам. Преименовање POT у PST је извршено усвајањем новог *Закона* од 2. јуна 2001. године (Norwegian Police Security Service, http://en.wikipedia.org/wiki/Norwegian_Police_Security_Service, 23.4. 2014). Према постојећем закону, PST је надлежна за реализацију следећих послова и задатака: антитероризам, контраобавештајни рад, истрагу претњи и мета напада, истрагу кривичних дела тероризма и организованог криминала, антиекстремизам, процене претњи, заштиту државника и израду безбедносних провера. Поред ових послова, PST је задужена и за пружање заштите особама од посебног значаја у земљи и иностранству, осим за краљевску породицу, која има своју независну пратњу (Ibid). Због специфичних надлежности у борби против тероризма и организованог криминала, PST је у кривичним истрагама и судским парницама подређена генералном директору јавног тужилаштва и јавном тужиоцу. PST је одговорна и за спречавање и истрагу криминалних активности повезаних са тероризмом, шпијунажом, ра-

звојем оружја и опреме за масовно уништење, и насилним екстремизмом; и супротстављање претњама усмереним против чланова краљевске породице, Парламента, Кабинета, Врховног суда и страних званичника (Ibid). PST има и саветодавну функцију према другим норвешким органима власти. Процене претњи које израђује PST достављају се Министарству правде и другим државним органима, чији је садржај класификован у складу са *Законом о безбедности* (Ibid). PST делује у складу са посебним *Кодексом*, који додатно регулише њене надлежности и начин рада.

Законски основ за рад PST је *Закон о полицији – Закон бр. 53* од 4. августа 1995. године. Према члану 17б *Закона о полицији*, PST спречава и истражује: 1) дела против *Кривичног законика*, Поглавља 8 (злочини против безбедности и независности државе) и Поглавља 9 (злочини против норвешког *Устава* и председника државе), 2) илегалну активност страних агената (шпијунажа); 3) развијање оружја и опреме за масовно уништење, материјала и технологије која олакшава производњу или употребу таквог оружја (антитероризам); 4) дела која су у супротности са одредбама закона који се односе на контролу извоза стратешких роба, услуга и технологија итд., закона који се односи на примену обавезујућих резолуција Савета безбедности УН или других прописа који се односе на посебне мере; 5) саботаже или политички мотивисано насиље или принуду, или дела против чланова 147 и 147б *Кривичног законика*. Такође, члан 17ц *Закона о полицији* прописује да руководни врх (штаб) PST има следеће задатке: припрема процена претњи за носиоце политичке власти, сарадња са полицијама других држава, безбедносним и обавештајним службама, и израда провера лица која се ангажују за безбедносне задатке. У свом раду PST примењује све савремене методе (HUMINT – агентурни и иследни метод, TECHINT – технички метод, и метод сарадње). PST прикупља и обавештајне информације из отворених извора (Open Sources Intelligence – OSINT): истраживачки извештаји, научна литература, масмедији итд. Поверљиве информације PST чува на основу *Закона о заштити података*. Надзор и контролу рада PST врши Парламентарни одбор за надзор обавештајних и служби безбедности (*Lov om kontroll med etterrettings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste [EOS-loven], Avd I 1995, Nr. 2, Norvège*).

PST у организационом смислу има централу, односно централну јединицу (Den Sentrale Enhet) која се налази у Нидалену и Ослу, док се остали оперативни организациони делови (одељења) налазе у свих 27 полицијских регија – дисктрикта. Према званичним подацима, PST има одељења за: 1) контраобавештајне послове, 2) антитероризам, 3) организовани криминал, 4) противтероризам (противтерористичка

јединица), 5) истраге, 6) надзор, 7) информациону технологију, 8) обезбеђење и 9) питања страних држављана.

Безбедносно-одбрамбена агенција (Forsvarets sikkerhetstjeneste Norwegian – FSA)

Безбедносно-одбрамбена агенција (FSA) је основана 1. јануара 1940. године под називом Одељење безбедносне одбране (FST). Служба 1965. године мења назив у FO/T, а 2003. се реорганизује и мења име у FSA. Служба поново мења назив 1. 1. 2009. године у Службу безбедносне одбране (FOST), а 13.11.2009. враћа претходни и актуелни назив – FSA (<http://www.nsd.uib.no/polsys/data/en/forvaltning/enhet/57001/endringshistorie>, доступно 21. априла 2014). FSA је здружена безбедносна и контраобавештајна служба у оквиру норвешких оружаних снага, и запошљава цивилна лица и војно особље. На челу службе је лице у рангу пуковника (или поморског капетана), и одговорна је министру одбране. Према постојећем закону, FSA је одговорна за заштиту обавештајних и безбедносних служби оружаних снага.

У делокруг рада FSA спадају следећи послови и задаци:

- контраобавештајни рад и истраживање претњи од шпијунаже, саботаже и аката тероризма који могу утицати на војне активности и/или националну безбедност (*Бајагић, 2009*);
- израда безбедносних провера за војно особље које им приступ поверљивим информацијама;
- контрола посете страних држављана норвешким оружаним снагама или норвешкој одбрамбеној индустрији;
- израда безбедносних провера норвешких грађана приликом посете страних државних установа, где се захтева безбедносна провера;³
- сарадња са PST у случајевима који се тичу оружаних снага.

FSA прикупља и процењује обавештајне информације о безбедносним ризицима и слабостима у оквиру норвешких оружаних снага и анализира и препоручује адекватне контрамере. FSA нема посебна овлашћења као PST, NIS и NSM. С обзиром на то, FSA се строго придржава закона и делује искључиво у оквиру оружаних снага. Контрамере FSA морају имати законску основу у општим одредбама *Закона о безбедности, Закона о заштити тајне, Закона о војно-*

³ FSA је највећа управа у Норвешкој која се бави безбедносним проверама и годишње обави око 20.000 безбедносних провера.

кривичном правосуђу и Закона снаге војне полиције, ланцу командовања органа у оквиру норвешких оружаних снага и међународним уговорима о регулисању војне безбедности кроз чланство Норвешке у НАТО.

FSA је под директним надзором законодавне и извршне власти. Законодавна власт врши своју контролу преко Парламентарног одбора за надзор обавештајних служби (EOS-committee), који независно и самостално надгледа активности FSA још од 2003. године.

Обавештајно-безбедносни систем Швајцарске Конфедерације

Организација система безбедности и обавештајно-безбедносног система

Нова стратегија безбедности Швацарске, за разлику од периода Хладног рата, када се заснивала преваходно на могућим претпоставкама нуклеарног рата и аутономној одбрани од тадашњих претњи безбедности, значајно је иновирана последњих деценија стављајући у први план значај сарадње у безбедности, првенствено кроз деловање оружаних снага у међународним мисијама, и деловање полицијских снага и обавештајно-безбедносног система (*Security through Cooperation*, 2000). Као најзначајније претње и ризици по безбедност Швајцарске наводе се: неконтролисано ширење оружја за масовно уништење, економски притисци, угрожавање савремених информационих и комуникационих система, тероризам, насиље инспирирано екстремизмом, организовани криминал, недостатак природних ресурса и неконтролисана миграције, природне и техничко-технолошке катастрофе (Ibid).

Свим пословима од значаја за безбедност Швајцарске руководи и координира Савезно веће (влада), унутар које делују разна тела задужена за област безбедности и одбране. Последњим изменама организационе структуре Савезног већа од 17. 12. 2010. године, унутар Савезног већа је основан Одбор за безбедност (Sicherheitsausschuss – SiA)(<http://www.bevoelkerungsschutz.admin.ch/internet/bs/de/home/dokumente/mitteilungen/20110824a.html>, доступно 24. априла 2014). Такође, у оквиру Савезног већа је деловала Група за управљање безбедносним пословима (Lenkungsgruppe Sicherheit), која је била задужена за процену безбедности, идентификовање безбедносних ризика и давање предлога Савезном савету за безбедност у области националне безбедности Швајцарске (Scott, Hughes, 2008:130-156). Група је 2011. године трансформисана у Базну групу за безбедност (Kerngruppe Sicherheit), чији су чланови државни секретар за спољне послове (Departement für auswärtige Angelegenheiten – EDA), директор NDB и директор

Канцеларије савезне полиције (Bundesamtes für Polizei – Fedpol). Мисија Групе је првенствено праћење и процена положаја земље у међународним односима и правовремена идентификација изазова у области безбедносне политике Швајцарске. Група анализира безбедносну ситуацију и, где је потребно, захтева деловање појединих одбора Савезног већа. Рад Групе прати Међусекторска координациона група (interdepartementale Koordinationsgruppe), састављена од представника агенција које учествују у раду Базне групе. Међусекторска група даје административну и материјалну подршку Базној групи за безбедност.

Парламентарни надзор обавештајно-безбедносних установа у Швајцарској врши Посебна делегација (Geschäftsprüfungsdelegation – GPDel) Надзорне Комисије за послове и праксу владе (Geschäftsprüfungskommission – GPK) оба дома Парламента – Сената и Представничког дома (*Intelligence Service and Democracy*, 2002:28). Делегација је основана Законом из 1992. године (*Geschäftsverkehrsgesetzes GVG*, 1992) и састоји се од шест чланова, по три из сваког дома Парламента. О сличним моделима надзора Обавештајних служби види у: (Бајагић, 2015: 31-46).

Законом о положају и овлашћењима Парламента из 1963. године и његовим изменама из 2001. године (*Geschäftsverkehrsgesetz*, 2001) Делегацији су дата овлашћења и проширено је њено право истраживања и надзора обавештајних установа (*Intelligence Oversight in Switzerland*, 2012). Делегација има неограничен приступ свим информацијама Владе, односно државним информацијама, на основу члана 169 Устава Швајцарске, који прописује да тајне државне податке може добити на увид само законом основана Посебна делегација. Делегација има право да захтева приступ документима агенција и може да саслушава државне чиновнике (тима и запослене у обавештајним агенцијама), као и грађане, на околности деловања обавештајно-безбедносних установа Швајцарске, уз обавезу чувања државних тајни (*Jahresbericht*, 2012). Делегација пре свега врши надзор и контролу над радом две обавештајно-безбедносне установе: Савезне обавештајне агенције (Nachrichtendienst des Bundes – NDB) и Војне обавештајне службе (Nachrichtendienst der Armee – NDA), али и над радом савезних служби за спровођење закона у области државне безбедности. Делегација није овлашћена за надзор буџета установа које контролише, али редовно даје препоруке за ревизију и измене постојећих закона у циљу решавања откривених проблема током истрага (*Intelligence Oversight in Switzerland*).⁴

⁴ Делегација је 2007. године предложила усвајање новог закона о обавештајним агенцијама, што се и догодило октобра 2008, а тај закон је ступио на снагу почетком 2010. године.

За безбедност Швајцарске посебан значај има званична *политика безбедности* (*Bereich Sicherheitspolitik – SIPOL*). SIPOL обухвата дефинисање политике безбедности, израду извештаја о безбедној политици, политичку координацију реализације ових послова и извештавање Парламента о остваривању послова одбране и безбедносне и одбрамбене политике (*Sicherheitspolitischen*, 2009). SIPOL се бави свим облицима примене силе са регионалним, националним и међународним последицама, и има за циљ да спречи штетно деловање свих претњи Швајцарској, ради очувања њених интереса и заштите безбедности и благостања становника. SIPOL подразумева активну сарадњу Швајцарске у очувању и унапређењу међународне безбедности, због чега је Швајцарска интензивирала сарадњу са другим државама и међународним организацијама. Коначни циљ је да заштити интересе Швајцарске од егзистенцијалних и других претњи безбедности, да допринесе стабилности и миру изван њених граница, и помогне у изградњи међународних демократских институција (SIPOL B, 2000).

Систем безбедности Швајцарске чини више институција, установа и агенција, које делују под руководством и надзором Генералног секретаријата за одбрану, цивилну заштиту и спорт (*Eidgenössisches Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport – VBS*). Три примарне области рада VBS су одбрана, политика безбедности и цивилна заштита.

У оквиру VBS делују следеће организационе целине:

1) Генерални секретаријат (*Generalsekretariat – VBS*), одговоран за планирање, координацију, спровођење и контролу политике одбране, цивилне заштите и спорта. На челу Секретаријата су: Генерални секретар (*Generalsekretärin*), заменик Генералног секретара за политику безбедности (*Stv. Generalsekretär – Sicherheitspolitik*), заменик Генералног секретара за правна питања и накнаду штете (*Stv. Generalsekretär – Recht, Schadenzentrum und Support*), особље Генералног секретара, и одсеци за просторно планирање и заштиту жи-вотне средине, финансије и комуникације;

2) Департман правобраниоца и војног правосуђа (*Oberauditorat/Militärjustiz*). Правобранилачки послови подразумевају стварање услова за ефикасан рад војних судова, надзор над војним правосуђем, ревизорске послове у овој области итд.;

3) Обавештајна агенција Конфедерације/Савезна обавештајна агенција (*Nachrichtendienst des Bundes – NDB*);

4) Департман одбране (*Bereich Verteidigung*), одговоран за политику одбране и управљање оружаним снагама Швајцарске. Чине га: Заједнички штаб оружаних снага (*Führungsstab der Armee*), армијски штабови (*Armeestab*), Колеџ оружаних снага (*Höhere Kaderausbildung*

der Armee), копнене снаге (*Heer*), ратно ваздухопловство (*Luftwaffe*), Сектор за логистику оружаних снага (*Logistikbasis der Armee*) и Сектор за командну подршку (*Führungs unter stützung*);

5) Департман за цивилну заштиту (*Bereich Bevölkerungsschutz*), који представља сложен систем за управљање, заштиту, спасавање и помоћ становништву у ванредним ситуацијама. Департман је задужен и за координацију и сарадњу пет партнерских организација: полиције, ватрогасних и здравствених служби, техничких операција и цивилне одбране;

6) Департман за набавке (*Bereich Beschaffung*), и

7) Департман спорта (*Bereich Sport*)

(<http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/departement/organisation.html>, доступно 24. априла 2014).

Обавештајна агенција Конфедерације/Савезна обавештајна агенција (Nachrichtendienst des Bundes – NDB)⁵

Савезна обавештајна агенција (NDB) је основана 1. јануара 2010. године као нова стратегијска обавештајно-безбедносна установа, настала спајањем Службе за анализу и превенцију (*Dienst für Analyse und Prävention – DAP*) и Стратешке обавештајне службе (*Strategischer Nachrichtendienst – SND*) (*Informatiksicherheit im Nachrichtendienst des Bundes*). NDB је задужена за планирање и реализацију спољних обавештајних операција, ради заштите економских, политичких, технолошких и војних интереса Швајцарске у иностранству (*Der Nachrichtendienst des Bundes NDB*, 2013). Подаци које прикупи NDB користе се за информисање у процесу доношења одлука политичког и војног руководства Швајцарске. NDB традиционално сарађује са другим агенцијама Швајцарске, али и са сродним агенцијама држава чланица ЕУ. NDB извештава директно секретара VBS. Правни основ за деловање је *Савезни закон* од 3. 10. 2008, којим су дефинисана овлашћења цивилне обавештајне службе (*Bundesgesetz über die Zuständigkeiten im Bereich des zivilen Nachrichtendienstes – ZNDG, SR 121, 2008*) и *Савезни закон* од 21. 3. 1997. о мерама за очување унутрашње безбедности (*Bundesgesetz über Massnahmen zur Wahrung der inneren Sicherheit – BVIS, SR 120, 1997*). Генерални секретаријат за одбрану и политику

⁵ Савезна обавештајна агенција – NDB има своје називе и акрониме и на француском и италијанском језику: на француском Service de renseignement de la Confédération – SRC, а на италијанском Servizio delle attività informative della Confederazione – SIC.

безбедности је 27. 10. 2010. године усвојио нову одлуку за измену *Савезног закона о мерама за очување унутрашње безбедности (Zusatzbotschaft zur Änderung des Bundesgesetzes über Massnahmen zur Wahrung der inneren Sicherheit/BWIS II reduziert)*. Од Генералног секретаријата, а уз одобрење Савезног већа, израђен је 2009. године нацрт новог *Закона о обавештајним службама (Nachrichtendienstgesetzes – ND-Gesetz)*, који се до краја 2013. године налазио на консултацијама у скупштинама кантона, а тек 2015. се очекује његово коначно усвајање (*Informatiksisicherheit im Nachrichtendienst des Bundes*). Мисија NDB обухвата следеће области интересовања и рада: спољни обавештајни рад, посебно у области политике и привреде; контратероризам; борба против ширења оружја за масовно уништење; одбрана од насилног екстремизма; контраобавештајна активност; теме везане за војне одбрамбене технологије, и истраживање претњи којима се угрожава стратешка инфраструктура (*Der Nachrichtendienst des Bundes NDB*, 2013).

Према постојећим законским актима, задаци NDB су: 1) спољна обавештајна активност ради прикупљања обавештајних информација од значаја за безбедност и реализацију виталних политичких, економских и других интереса Швајцарске; 2) контраобавештајна активност и други безбедносни послови у области унутрашње безбедности; 3) процена претњи и ризика по грађане и Конфедерацију; 4) супротстављање тероризму, насилном екстремизму и ширењу оружја за масовно уништење, и 5) превенција напада на критичне информационе структуре Швајцарске (информационо-комуникациона безбедност). Координација ових послова NDB са другим обавештајно-безбедносним установама Швајцарске обавља се преко Базне групе, која се састаје сваке недеље са свим обавештајним агенцијама и њиховим представницима, као и са шефовима Федералне судске полиције. Организациона структура NDB покрива у функционалном и територијалном смислу све области рада. Врх NDB чини Централна дирекција (Direktion) и штаб NDB (Stab NDB), као и управе за: контролу (Steuerung/Lage), оперативни рад/прикупљање обавештајних информација (*Beschaffung*), евалуацију (*Auswertung*), руковање обавештајним информацијама (*Informationsmanagement*) и подршку руковођењу операцијама (*Führungs-und Einsatzunterstützung*) (*Informatiksisicherheit im Nachrichtendienst des Bundes*). Посебно значајна је Управа за прикупљање обавештајних информација (*Beschaffung*), унутар које делује више одељења: а) Одељење за HUMINT активности у иностранству (*Beschaffung Ausland*), б) Одељење за HUMINT активности у Швајцарској (*Beschaffung Inland*), ц) Одељење за војне аташе (*Verteidigungsattachés*), д) Одељење за ТЕ-СНINT операције (COMINT и IMINT) и др. Из овога се уочава да NDB у свом раду користи све савремене методе прикупљања обавештајних

информација. Управа за руковање обавештајним информацијама је одговорна за обраду, чување и прослеђивање обавештајних сазнања, а бави се и одређеним правним питањима од значаја за друге савезне органе, посебно Федпол. Управа у свом раду користи OSINT информације, а њен део за заштиту критичне информационе инфраструктуре је Центар за информациону безбедност (*Melde-und Analysestelle Informationssicherung – MELANI*). Управа за евалуацију задужена је за процену завршних обавештајних сазнања и израду завршних обавештајних докумената, који се даље уступају крајњим корисницима. Ти документи се тичу процена свих претњи безбедности и других области од значаја за интересе Швајцарске (документи који покривају географске области у вези са спољним обавештајним радом, документи о контрашпијунажи, контратероризму, борби против екстремизма, војним аспектима, ширењу оружја за масовно уништење итд.) (Ibid).

NDB за свој рад одговара Савезном већу и Посебној делегацији (GPDel) Комисије за надзор владе. Савезно веће контролише рад NDB у свим областима, посебно у вези сарадње са страним обавештајним службама (*Genehmigung von Kontakten zu ausländischen ND/Kennntnisnahme von Tätigkeitsberichten*), док примену техничког метода и других специјалних метода спроводи Независна комисија за контролу примене техничког метода/SIGINT/COMINT (*Unabhängige Kontrollinstanz für ständige Funkaufklärung – UKI*). Контролу финансијског пословања NDB врши Финансијска делегација (*Finanzdelegation*) и Федерална ревизорска установа (*Eidgenössische Finanzkontrolle*). NDB за потребе Савезног већа Швајцарске израђује годишње извештаје под називом „*Безбедност Швајцарске*“.

Војна обавештајна служба (Nachrichtendienst der Armee – NDA)

Војна обавештајна служба (NDA) је настала из бивше Армијске обавештајне службе на основу *Уредбе о војној обавештајној служби, бр. 510.291 (Verordnung über den Nachrichtendienst der Armee)*, донете у децембру 2009, у складу са чланом 55 *Закона о оружаним снагама* из 1995. године (*510.291 – Verordnung über den Nachrichtendienst der Armee, V-NDA, 2009*). Према члану 3, Одељка 2 – Дужности и овлашћења NDA (2. Abschnitt: Aufgaben und Befugnisse des NDA) ове *Уредбе*, служба има следеће функције и овлашћења:

- прикупљање обавештајних информација за потребе војске о страним државама;

- пружање подршке војном руководству у планирању и спровођењу обавештајних операција;
- праћење развоја страних оружаних снага и сличних организација, и увид у развој и обуку страних војних снага и њихове спремности;
- сарадња са другим агенцијама федералне владе, органима кантона, трупним командама, и командама мултинационалних снага, и
- учешће у изради стратешких обавештајних докумената за потребе војске и у развоју нових војних обавештајних потенцијала.

Као што се види, NDA је стратегијска војна обавештајна агенција, која обједињава све обавештајне потенцијале оружаних снага и одбране Швајцарске, а уједно управља и теренским обавештајним активностима (J2) за потребе Здруженог штаба војске. Поред наведених области, NDA прикупља и обавештајне информације о угрожавању животне средине, грађанским нередима и најтежим облицима насиља. Прикупљачке обавештајне активности NDA подразумевају прикупљање обавештајних информација преко њених сопствених организационих целина, стицање информација кроз обавештајну сарадњу и размену, и путем јавно доступних извора. Посебно је значајна сарадња NDA са другим обавештајним службама и агенцијама у земљи и иностранству. У оквиру сарадње са агенцијама федералне владе и кантона посебно се истиче сарадња NDA са NDB, где долази до изражаја реализација заједничких обавештајних операција у складу са законом, као и стална размена информација и подршка у обављању појединачних операција. NDA и NDB имају и заједнички центар за истраживање и процену безбедносне ситуације и безбедносних претњи и ризика, где службе у свом домену, с обзиром на специфичности делокруга рада, доприносе заједничким операцијама (Ibid).

Извршни надзор и контролу рада NDA врше органи Генералног секретаријата за одбрану, цивилну заштиту и спорт (VBS), који испитују активности NDA у вези са законитошћу, сврсисходношћу и ефикасношћу, узимајући у обзир приоритете које поставља политичка, односно федерална власт. Поред тога, рад NDA подлеже и парламентарном надзору који спроводи Посебна делегација (GPDel) парламентарне надзорне Комисије за послове и праксу владе (GPK).

Поред NDA, у оквиру оружаних снага Швајцарске делује и Обавештајна служба ратног ваздухопловства (*Luftwaffe Nachrichtendienst – LWND*), одговорна за све облике обавештајне подршке ваздухопловних снага и њихову контраобавештајну заштиту.

Закључак

Обавештајно-безбедносни системи Краљевине Норвешке и Швајцарске Конфедерације у сваком смислу представљају пример модерне организације обавештајних, контраобавештајних и других безбедносних послова у сусрету са глобалним изазовима и претњама националној безбедности на почетку XXI века, односно у прве две деценије новог миленијума. Као што се јасно уочава из детаљне анализе стратешких праваца деловања субјеката обавештајно-безбедносних система ових држава, као и организације, делокруга рада, надлежности и других аспеката њиховог деловања, Краљевина Норвешка и Швајцарска Конфедерација могу се с правом сврстати у круг модерних држава које поклањају изузетну пажњу сталном праћењу свих одлика савремене безбедносне стварности. Кроз истраживање ова два обавештајно-безбедносна система можемо се уверити да је област организације и реализације свих послова којима се баве обавештајно-безбедносне установе Краљевине Норвешке и Швајцарске Конфедерације у складу са општим принципима који су усвојени у савременом свету, не само у супротстављању актуелним, већ и свим могућим потенцијалним облицима угрожавања безбедности на свим нивоима (националном, регионалном, међународном и глобалном).

Литература

1. Бајагић, М., (2012). *Улога и значај техничког метода (Technical Intelligence) у прикупљању обавештајних информација (кумулативна војнотехничка информација)*, Војнотехнички институт, Београд, год. 46, бр. 3, стр. 1-108.
2. Бајагић, М., (2015). *Обавештајно безбедносни систем Републике Аргентине*, НБП–журнал за криминалистику и право, год. 20, бр. 1, стр. 31-46.
3. Бајагић, М., *Инострана искуства у развоју теоријског и организационог концепта контраобавештајне активност*, Безбедност, год. 50, бр. 1-2, стр. 370-385.
4. Born, H., Johnson, L. K., Leigh, I., (eds), (2005). *Who's watching the spies: establishing intelligence service accountability*, Dulles, Virginia: Potomac Books, Inc.
5. *Bundesgesetz über den Geschäfts-verkehr der Bundesversammlung sowie über die Form, die Bekanntmachung und das Inkraft-treten ihrer Erlasse (Geschäftsverkehrsgesetz)*, (2001). SR 171.11. AS 1962 773, March 23rd, 1962, amended, January 23rd.

6. *Bundesgesetz über Massnahmen zur Wahrung der inneren Sicherheit*, BWIS, vom 21. März 1997 (Stand am 16. Juli 2012).
7. *Der Nachrichtendienst des Bundes NDB*, (2013). 1.2013/1/d, Art.-Nr. 503.002.13d, Bern.
8. *Eidgenössisches Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport – VBS*, Oberauditorat/Militärjustiz, Internet доступно 22. априла 2014, Oberauditorat/Militärjustiz.
9. *Eidgenössisches Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport – VBS*, Internet доступно 22. априла 2014, <http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/departement/organisation.html>.
10. *Geschäftsverkehrsgesetzes GVG – Bundesgesetz über den Geschäftsverkehr der Bundesversammlung sowie über die Form, die Bekanntmachung und das Inkrafttreten ihrer Erlasse* vom 23. März 1962 (AS 1992 641; BBl 1991 I 1034 1467).
11. *Gesetzlichen Grundlagen findet der NDB insbesondere im Bundesgesetz vom 3. Oktober 2008 über die Zuständigkeiten im Bereich des zivilen Nachrichtendienstes* (ZNDG, SR 121), Stand am 1. November 2012.
12. Haering, B., (2002). *Investigation the Strategic Intelligence Service of Switzerland: Experiences of a Parliamentarian*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces/DCAF, Geneva.
13. *Intelligence Oversight in Switzerland*, The Control Delegation Federal Palace, CH-3003 Bern, www.parliament.ch, 23rd August 2012.
14. *Jahresbericht 2012, der Geschäftsprüfungskommissionen und der Geschäftsprüfungsdelegation der eidgenössischen Räte*, vom 24. Januar 2013.
15. *Informatiksicherheit im Nachrichtendienst des Bundes, Nachrichtendienst des Bundes NDB*, (2013). Vorsteher des Eidgenössischen Departements für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport, Bern.
16. *Informatiksicherheit im Nachrichtendienst des Bundes*, Bericht der Geschäftsprüfungsdelegation der eidgenössischen Räte (Zusammenfassung) vom 30. August 2013, Stellungnahme des Bundesrates, vom 30. Oktober 2013.
17. *Intelligence Service and Democracy*, (2002). Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces, Switzerland, Geneva.
18. Scott, L., Hughes, G., (2008). *Intelligence, Crises, and Security: Prospects and Retrospects*, London: Routledge.
19. *Lov om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste [EOS-loven]*, LOV-1995-02-03-7, Avd I 1995 Nr. 2., Norvège.
20. *Lov om etterretningstjenesten (etterretningstjenesteloven) av 20 mars 1998 nr. 11*, Publisert Avd I 1998 Nr. 5 , 20.03.1998, Norvège.

21. *Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste – sikkerhetsloven*, LOV-1998-03-20-10, Avd I 1998 Nr. 5, Norvège.
22. *Lov om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste [EOS-loven]*, LOV-1995-02-03-7, Avd I, 1995, Nr. 2, Norvège, Internet доступно 21. априла 2014, <http://www.nsd.uib.no/polysys/data/en/forvaltning/enhet/57001/endringshistorie>.
23. *Nasjonal sikkerhetsmyndighet*, Internet доступно 19. априла 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/Nasjonal_sikkerhetsmyndighet.
24. *Security through Cooperation: An information brochure on the Report of the Federal Council to the Federal Assembly on the security policy of Switzerland*, (2000). (Report 2000 on Security Policy), Office for Information Concepts, General Secretariat, DDPS, Bern.
25. *Norwegian-intelligence-and-security-landscape*, Internet доступно 22. априла 2014, <http://www.ennir.be/norway/norwegian-intelligence-and-security-landscape>.
26. *NorCERT*, Internet доступно 23. априла 2014, <https://www.nsm.stat.no/Engelsk-start-side/English2/>; <https://www.nsm.stat.no/Arbeidsomrader/Internettsikkerhet>.
27. *Norwegian Police Security Service*, Internet доступно 23. априла 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/Norwegian_Police_Security_Service.
28. *Security through Cooperation*, (2000). An information brochure on the Report of the Federal Council to the Federal Assembly on the security policy of Switzerland (Report 2000 on Security Policy), Office for Information Concepts, General Secretariat, DDPS, Bern.
29. *Sicherheitspolitischen*, (2009). SIPOL WEB, Öffentliche Plattform zum Sicherheitspolitischen Bericht Schlussbericht des Center for Security Studies (CSS) der ETH Zürich, Center for Security Studies, Zürich.
30. *Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz (SIPOL B 2000)*, (1999). Sicherheit durch Kooperation, Switzerland.
31. *Switzerland*, Internet, доступно 22. априла 2014., <http://www.nzz.ch/aktuell/schweiz/schweiz-hat-fast-8-millionen-einwohner-1.16637635>.
32. *Switzerland*, Internet доступно 22. априла 2014., <http://en.wikipedia.org/wiki/Switzerland>.
33. *510.291 – Verordnung über den Nachrichtendienst der Armee (V-NDA)*, vom 4. Dezember 2009 (Stand am 1. Januar 2010), Der Schweizerische Bundesrat, gestützt auf Artikel 99 des Militärgesetzes vom 3. Februar 1995.

Intelligence and Security Systems of the Kingdom of Norway and Switzerland

Abstract: *Intelligence and security systems are one of the key subjects of the national security of all modern states. They are the first line of defense against global challenges and threats that have marked the XXI century. When facing these challenges and threats, both the Kingdom of Norway and Switzerland, the world-respected developed democratic states, seek to establish their own organizational intelligence and security systems in accordance with modern principles. In this paper, the author analyzes the intelligence and security systems of these two European countries, in order to identify and critically examine all aspects of their development, statutory defined cope of work, powers, competencies, as well as established forms of control and supervision by the parliamentary, executive and judicial authorities.*

Keywords: *intelligence and security institutions, intelligence and security systems, national security, the Kingdom of Norway, Switzerland.*